

Era codificacion der occitan dera Val d'Aran. Problèmes e contradiccions en aranés actuau

1. Presentacion. Era etapa prenortativa

En 2007 es *Nòrmes ortogràfiques der aranés* qu'agueren vint-e-cinc ans. Que sigueren fixades en 1982, per ua comission aperada *Comission entar estudi dera normatiua lingüística aranesa* (Comission 1982) a on i prengueren part filològs catalans e occitans, e tanben quauqui màstres d'escòla e erudits locals aranesi.¹ Era Generalitat de Catalonha qu'auie possat es *Nòrmes*, e que les oficializèc en 1983. Aquerò qu'impliquèc era fin dera anarquia grafica, era acceptacion oficial dera occitanitat der aranés e er abandon lèu definitiu des sistèmas grafics qu'èren estats emplegats precedentaments, maugrat que quauqui escrivans liats ara *Escolo deras Pirenéos* –ua escòla felibrenca fòrça antioccitanista ena sua darrèra epòca– s'oposèren duraments ara sua aprobacion e ara sua difusion, e contunhèren a publicar composicions (pseudo)literàries en un sistèma grafic prenortatiu enquiara fin des annades ueitanta.²

¹ Es lingüistes occitans que i prengueren part qu'èren toti gascons e que provenguien dera partida administrativaments francesa deth país: Pèire Bec, Michel Grosclaude e Jacme Taupiac. Deth costat catalan que i participèren Antoni Maria Badia i Margarit, Isidor Marí, Josep Maria Pujol, Xavier Lamuela e Aina Moll, qu'ena epòca ère Directora Generau de Política Lingüística dera Generalitat de Catalonha. Es autoctòns qu'èren representadi per avocat Casimiro Ademá, per Pilar Busquets, per Elvira Riu e per Frederic Vergés. Es fraies María Carmen e María Teresa Campá que dimissionèren e qu'abandonèren era comission.

² Entà auer més informacion sus aquera qüestion, vid. quauqui trabalhs dera epòca que'n parlen, coma Lamuela (1987: 166-169) o Viaut (1987: 104-108). Era aprobacion des *Nòrmes* non ei arren d'aute qu'ua conseqüència dera arreconeishença legau der aranés, que comencèc en Estatut d'Autonomia deth Principat de Catalonha de 1979. En article tresau que s'i didie: «La parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció». Dempús dera Lei de Normalizacion Lingüística de 1983, qu'arreconeishie qu'er aranés –e pas més era *parla aranesa*– ère era lengua pròpria d'Aran, era oficialitat reau qu'arribèc en 1990, damb era *Lei d'Aran* (Lei 16/1990). Aquera lei que ditz qu'er aranés, «varietat de la llengua occitana

Mès guairi sistèmes grafics i auie ena Val d'Aran abans dera aprobacion des *Nòrmes ortogràfiques*? Sarpoulet (1985: 155) que ditz que n'i auie tres, e donc que i a agut quate sistèmes grafics «utilisés depuis le début du siècle [XX]» entà escriuer er aranés.

- le système à dominante catalane adopté par Casimir Ademá Mora,
- le système à dominante française, adopté par Jousep Condo Sambéat [sic],
- le système mixte de mesdemoiselles M. et T. Campa,
- le système occitan adopté par la Commission de Normalisation réunie par la Généralité de Catalogne.

Maugrat que non i a arrés qu'age modificat eth catalòg de Sarpoulet,³ eth nombre de sistèmes grafics emplegats abans des *Nòrmes* non ei cap tres. Que n'i a mès. Toti que son minoritaris –de còps que son grafies d'autor–, e que n'i a bèri uns que pòden èster derivats d'auti sistèmes, mès que les cau préner toti en consideracion perque bèri uns des sòns creadors o des sòns usatgèrs an agut ua cèrta importància en encastre d'Aran. Que'n compdam aumens sèt:

a) *Grafia dera Escolò dera Pireneós*. Qu'ei era grafia emplegada per Bernard Sarrieu, poèta e lingüista luishonés d'origina montalbanesa, que Coromines en diguec qu'ère «un dels filòlegs que més fondament han explorat les riqueses del gascó» (Coromines 1976: 26). Sarrieu que fondèc era *Escolò* ena debuta deth sègle XX, e que creèc un sistèma graphic que modifique era grafia generau deth Felibritge. Autaments dit: era grafia de Sarrieu qu'ei coma era de Romanilha, mès damb quauqui cambiaments. En gròs, qu'ei un sistèma damb bèri digrames inspirats deth francés, e mès fonetic que non pas fonologic. Mès Sarrieu qu'empleguèc tanben bèri digrames que l'apropèren deth sistèma d'Alibèrt –e de Perbòsc e d'Estieu, fin finau–, coma *lh* e *nh* entà representar

i pròpia d'Aran, és oficial a la Vall d'Aran». Era darrèra reforma der Estatut d'Autonomia qu'a provocat qu'er occitan vengue ua lengua oficiu en tot eth Principat de Catalonha, e non solaments ena Val d'Aran: «La llengua occitana, denominada *aranès* a l'Aran, és la llengua pròpia d'aquest territori i és oficial a Catalunya». Sus era qüestion legislativa, e mès que mès sus era oficialitat dera lengua occitana e es *Nòrmes*, vid. sustot Sarpoulet (1985), Viaut (1985: 140-143; 1986: 16-19, 32; 1987: 94, 98-110, 122-130, 141), Lamuela (1987: 129, 151-154, 159-171), Bonada (1982) o, mès que mès, Simó (1999). Eth decret dera Generalitat qu'oficialize es *Nòrmes* qu'ei en Viaut (1986: 25-31; 1987: 178-184).

³ Ath maximum, Lamuela (1987: 171) que ditz que Sarpoulet non ten compde de «la grafia adoptada per la revista *Terra Aranesa*».

–respectivaments– es sons lateraus e nasaus palataus. Enquia 1983 es principaus composicions literàries araneses que sigueren publicades justaments en sistèma de Sarrieu, pr'amor que pareishien soent enes revistes fondades per aqueth poèta luishonés (*Era Bouts dera Mountanho* e *Armanac dera Mountanho*). Qu'ei donc ena grafia de Sarrieu que ué podem liéger tèxtes de Jusèp Condò o de Jusèp Sandaran, e tanben d'escrivans contemporanèus dera partida baisha dera Val d'Aran (es fraies Campá, Pilar Rodríguez, Jèp Montoya, José Bersach...) que publiquèren condes e poesies ense *Libes d'Or* dera *Escolo* des annades ueitanta.⁴ Un des obratges mès importants dera literatura aranesa, *Era isla des diamants* de Jusèp Condò, que siguec publicada tanben ena grafia de Sarrieu perque siguec editada pera *Escolo deras Pireneos* (Condò 1981).⁵

b) *Grafia de Jusèp Condò*. Maugrat qu'es composicions de Condò pareguren regularaments ena grafia de Sarrieu, que sabem qu'eth poèta de Montcorbau non deuie cap emplegar aqueth sistèma quan non publicaue enes revistes dera *Escolo* o ben quan non s'adreçauè ath sòn amic luishonés. Contràriaments ath sistèma de Sarrieu, Condò qu'auie tendéncia a sauvar *h* enes formes deth vèrbe *auer* e en pronòm *i*,⁶ e *i* a documents que pròven que Condò empleguèc un sistèma fòrça mès iberic que non pas eth de Sarrieu, a on *i* auie *u* entà representar [u], *u* e un diacritic coma equivalent de [y], e formes coma *neixudes* e *montanyes* (en plaça de *neishudes* e *montanhes*), damb digrames catalans.⁷

c) *Grafia de Jusèp Sandaran*. Jusèp Sandaran que siguec un avocat de Canejan que publiquèc era major part des sues composicions literàries en *Era Bouts dera*

⁴ Magrat que Sarrieu non dobtèc jamès dera unitat dera lengua occitana, e maugrat que siguec un des prumèrs lingüistes que parlèren deth besonh d'ua *koiné* entà tot eth domeni lingüistic, es sòns successors ena direccion dera *Escolo deras Pireneos* –Jules e Yvonne Ponsolle– que caricaturèren er interès de Sarrieu ena conservacion des localismes e ena representacion grafica exacta des allofonies.

⁵ En 2006 eth Conselh Generau d'Aran que publiquèc aqueth obratge tanben en grafia normativa (Condò 2006).

⁶ Que'n parlen Jules e Yvonne Ponsolle (1981: 12): «Bernard Sarrieu put donner à son ami de nombreuses indications concernant la graphie car celle de Moussen Condó était influencée par ses études en castillan et aussi par le milieu catalan où il avait exercé son ministère. Peu à peu, Moussen Jousèp rejoignait le maître, dans sa manière d'écrire jusqu'à utiliser le *ou* français ou gascon, à la place de l'*u* espagnol. Quoique ayant encore conservé l'*h* castillane dans *has* (tu as), *hauem* (nous avons), etc.».

⁷ Mès informacion sus es sistèma grafic de Condò en Carrera (2006; 2008: 96-98).

Mountainho, e donc en sistèma grafic de Bernard Sarrieu. Totun, en bèra ua d'aqueres composicions Sandaran qu'avertís ath lector: «Que i-an boutat acitau era grafia gascoúna».⁸ Aquerò que mos ditz que Sandaran emplegaue un aute sistèma grafic. En tèxte dera sua conferéncia de 1913 en Barcelona (Sandaran 1913), que i a *û* tà representar [y], *u* tà [u], e es elements catalans *ll*, *ny* o *x/tx*, que hèn a breubar eth sistèma de Casimiro Ademá. Qu'ei arremercable qu'en aquera grafia de Sandaran s'emplegue pro regularaments *è* e *ò* entà representar es vocaus semidubèrtes, coma ena grafia normativa dera segona mitat deth sègle XX.

d) *Grafia des fraies Campá*. Maugrat qu'auien relacions intenses damb era *Escolo deras Pireneos*, es fraies Campá (María Carmen, María Teresa e Pepita) e d'auti escrivans dera partida baisha dera Val d'Aran qu'emplegueren un sistèma grafic diferent deth de Sarrieu enes publicacions editades ath sud dera frontèra estatau, coma *Ûn libret dera Val d'Aran* (Campá 1983) o *Ruseta. Ûn cunde dera Val d'Aran* (Campá e Medina 1983), uns obratges que sigueren publicats justaments dempús dera aprobacion des *Nòrmes ortogràfiques*. Aquera grafia qu'ei, coma ditz Sarpoulet (1985: 155), un «sistème mixte» a on s'emplegue *û* tà representar [y] e *u* tà [u], mès a on i a ath madeish temps *ch* entàs sons fricatiu prepalataus sords, e *nh* e *lh* entàs nasaus e lateraus palataus. Er emplec der accent grafic que i é fòrça irregular, e es mots qu'an H etimologica qu'an *h* grafica.

e) *Grafia dera revista Terra Aranesa*. Xavier Lamuela (1987: 171) que ditz que «les convencions occitanes van ser conegudes i [...] adoptades per la revista *Terra Aranesa*, amb l'excepció, com es podia esperar, de la grafia *o* per a [u]». Mès vertadèraments, ena sua prumèra epòca, era revista *Terra Aranesa* «publique desde et prûme día damb tuta era escûpurlusidad de que ei capaç, ena grafia uriginau en que an estat escrits tuti es trebalhs que li sun enviadi pes culaburadús» (Redacciun 1980: 3), e emplegue ua grafia pròpria enes editoriaus. Aqueth sistèma grafic non ei cap eth des *Nòrmes*, mès un sistèma que semble fòrça ath des fraies Campá. Qu'emplegue es digrames occitans *nh* e *lh* (ara, totun, que i é tanben *sh*) ath madeish temps que *û* entà representar [y], e *u* tà [u].⁹ De *Terra Aranesa* que se'n publiquèren onze numèros, que

⁸ Vid. Montoya (1999: 358), on i a eth tèxte *Et Dia de Sant Juan de Junh*, publicat en *Era Bouts*.

⁹ Maugrat aquerò, que i a petiti cambiaments grafics en cada numèro, e es responsables dera revista que proclamen que se vòlen apropar dera grafia normativa maugrat que'n son pro luenh: «auem sajat de

paregueren toti abans des *Nòrmes*. En 1995 *Tèrra Aranesa* que tornèc, mès ara damb eth sistèma grafic oficiau e un accent grafic en títol, damb un format diferent e damb ua optica mès academica.

f) *Grafia de Casimiro Ademá*. Abans de préner part ena comission des *Nòrmes*, er avocat Casimiro Ademá qu'auie publicat un trabalhòt sus er aranés (Ademá 1966) a on sajaue de «dar unas cuantas reglas generales para poder escribir con cierto método el dialecto aranés» (Ademá 1966: 43). Eth sòn sistèma grafic, que siguec aplicat en volum *Amás líric de'ra Val d'Arán* (Parroquia 1972), qu'a quauqui elements iberics que son comuns a d'auti sistèmes prenortius (*u* qu'ei [u], *û* qu'ei [y]), bèra causa que hè a breubar eth sistèma actuau der occitan generau (er emplec de *è*, aumens teoric, entà representar un son vocalic palatau semidubèrt) e era adaptacion ath gascon dera grafia normativa (*h* obligatòria se i a F- etimologica, maugrat que «debe conservarse» se i a *h* en catalan o en espanhòu). Aqueth sistèma grafic qu'a elements qu'aluenhen Ademá de Sarrieu (se distinguís *v* de *b*, coma en sistèma des Campá o quitaments en sistèma personau de Condò), e mès que mès quauqui digrames catalans (*ix*, *tx*, *ny*, *ll*).

g) *Grafia de Joan Coromines*. Coromines (1976: 11) que ditz que «Pompeu Fabra col.laborà joiosament amb mi, l'any 1933, en l'establiment d'una bona ortografia *aranesa*, si fa no fa igual a la dels occitanistes». Segons aqueth filològ catalan, era sua grafia non ei diferenta dera grafia generau occitana sonque en «algun detall, com emprar, en lloc de *gn* o *nh* o *ch*, grafies sempre estrangeres a la Vall d'Aran, les nostres *ny* i *x*, que també alguns occitanistes propugnaven per a l'occità; i en lloc de *ill* o *lh*, la nostra *ll*». Coromines qu'empleguèc encara eth sòn sistèma grafic en sòn monografic mès important sus er occitan dera Val d'Aran (Coromines 1990), maugrat qu'es *Nòrmes* èren estades aprovades ueit ans abans. Aquera grafia qu'ei ua soma de causides massa fonetiques (coma era supression de *-r* s'ei muda ara fin de mot, per exemple enes infinitius), massa pòc autocentrades (es digrames catalans) e de còps bric

escriue un aranés entenedú enta tuti guardan de aprupamus tut lo qu'acro permetie as normes bàsiques der Institut d'Estudis Occitans de Tulusa». Que se ditz tanben qu'era revista acceptarà es proposicions grafiques dera «Cumisiún de normalizaciun ortográfica»: «pudets [sic] está bensegûs de qu'era redacciun de Terra Aranesa, arà sùes at pe dera letra es conclusiús a que arribe era Cumisiún de normalizaciun ortográfica der aranés que numenteren en son día es Ajuntaments aranesi a sugerencia dera Generalidad de Catalunha é que siguec acceptada per aguesta» (Redacciun 1980: 3).

diasistemàtiques (coma *x* per *sh*, justificada pèra tradicion escrita gascona) e pòc foncionaus (coma *-nn* entà representar *-[n]*, que Coromines en ditz qu'ei istorica en gascon e que servirie entà evitar que se confonguesse es sons nasaus velars e es sons nasaus dentaus).¹⁰ Mès arremarquem qu'era representacion des vocaus de Coromines ei, se deisham de costat es diftongs (*hoec* e *coate* per *huec* e *quate*, per exemple), parièra ara der occitan generau. Era grafia d'aqueth gran sabent catalan qu'ei era que se semble mès ara d'Alibèrt de totes es que viem de veir.

2. Era codificacion grafica. Des *Nòrmes* as *Normes*

En 1999 es *Nòrmes* que sigueren revisades per ua *Comission de còdi lingüistic* (Comission 1999), qu'introducìc bèri cambiaments en tèxte originau, qu'era major part les cau méter en relacion damb çò qu'èra ja acceptat coma corrècte en rèste deth domeni o damb çò que proposaue coma normatiu eth Conselh dera Lengua Occitana (CLO) enes sues prumèras *preconizacions*. Es *Normes* (pas mès *Nòrmes*) qu'incorporèren bèri elements que non èren pas en tèxte de 1982, coma er emplec de *z* en sufixe *-izar* o en quauques formes d'origina –mès que mès– grèga, o ben era manca deth trèma enes seqüències *oë*, *üe* o *üè* (en dues sillabes). Es *Normes* que diden tanben qu'es infinitius aurien *-r* encara qu'ara seguida i aguesse ua forma pronominau plea (*pelejar-se*, e pas **pelejà-se*),¹¹ e non admetien mès bères ambigüitats de 1982. D'ua manèra generau, que

¹⁰ Alavetz *-n* que serie era representacion des sons nasaus velars, e *-nn* de *-[n]*. Dempús de Coromines, er emplec de *-nn* qu'ei estat arrenhutat per Lafita e tanben per bèth lingüista coma Lamuela (1987: 129), qu'a vist d'un bon uelh era possibilitat que *-nn* represente *[n]*: «En un sol punt l'ortografia gascona de l'IEO presenta una deficiència tècnica: no fa la distinció entre la *n* final de *mon* o d'*enguan* (món, enguany), que és una *n* alveolar, com la pronunciaríem espontàniament els catalans, i la de *pan* o *vin*, que hem vist que és com la de *sang*. Joan Coromines escriu *Betrenn* i *Bausenn* enfront de *Canejan*, és a dir que faria la distinció escrivint *monn*, *enguann*, d'una banda, i *pan*, *vin*, de l'altra. Tal vegada l'IEO es podria plantejar d'adoptar aquesta modificació». Mès cau díder qu'ei inimaginable qu'es aranesi acceptèssen d'escríuer *Arann* coma Lafita e coma Coromines, e que çò que propòse Lamuela non solaments fracturarie graficaments era lengua sense que siguesse de besonh (¿e calerie qu'es gascons escriguessen *ann* e es lengadocians *an?*), mès tanpòc non serie productiu. Ena Val d'Aran que non servirie sonque entà distinguir bèth parelh minimau coma eth qu'ei compostat per *pan* («pa») e *pann* («pany»).

¹¹ Mès era prumèra violacion d'aquera norma qu'arribè justaments en tèxte deth Sindic d'Aran que precedís es *Normes*, a on se pòt liéger «completà-lo» (Comission 1999: 3).

podem díder que çò qu'ère «recomanable» en 1982, ven obligatòri –encara que non s'emplegue aqueth mot– en 1999. Bèri uns d'aqueri cambiaments que son ja en títol deth document. Es *Normes* non permeten mès es paraules proparoxitònes, e donques non son mès *ortogràfiques*, mès *ortografiques*. D'autres mutacions son mès subtiles, e non se les pòt descorbir sonque peth metalenguatge.

Es *Normes* que milhoren donc es *Nòrmes*. Mès aqueri cambiaments non tòquen normauments es «décisions particularisantes» (Sarpoulet 1985: 158) deth tèxte de 1982. Segons Sarpoulet, «la graphie de l'Institut d'Etudes Occitanes» que siguec quauque còp «modifiée», çò que vò díder qu'eth sistèma grafic des *Nòrmes* e des *Normes* s'aluenhe de temps en temps deth sistèma generau occitan. Aqueres modificacions, qu'en 1982 deuïen èster de besonh entà qu'era *naua* grafia siguesse acceptada pera societats aranesas, «sont au nombre de cinq»:

- le féminin-pluriel est noté <-es> (norme oc: <-as>)
- 3ème personne du singulier du présent et de l'imparfait de l'indicatif est noté <-e> et <-aue> (norme oc: <-a> et <-ava>)
- le phonème /w/ intervocalique est noté <u> (bien que sa réalisation soit ([β]) en Pujolo)
- quelques termes d'usage courant sont orthographiés de façon particularisante: <acrò> (cela) pour <aquerò>, <tabé> (aussi) pour <tanben>, <no> pour <non>.
- le <c> étymologique dans certains mots n'est pas noté <conjoncion> au lieu de <conjonccion>.

S'abans calie modificar er inventari de grafies prenornatives de Sarpoulet, ara qu'ei de besonh de tocar eth catalòg de concessions grafiques ara fonetica locau aranesa, o en tot cas de «décisions particularisantes» qu'aluenhen er aranés deth rèste dera lengua occitana, perque de còps es hèts dialectaus aranesi non son pas eth motor dera causida grafica de servici. Bères ues des modificacions deth sistèma generau occitan citades per Sarpoulet non èren «recomanables» enes *Nòrmes*, coma *no* e *tabé* (per *non* e *tanben*).¹²

¹² «I a quauques paraules gramaticals [sic] qu'ei recomanable d'escriuer tamb ua *n* muda, per rasons etimològiques [sic]: *non*, *plan*, *tan*, *tanben*, *tanpòc*» (Comission 1982: 18). Mès Sarpoulet que se'n desbrembe de d'autres representacions que tanpòc non èren cap «recomanables» enes *Nòrmes* e qu'aiuen ues conseqüències estétiques importantes, coma *iaute* per *un aute*: «En torn des paraules *iaute*, *iauta*, *iauti*, *iautes*, a on era *u* der article indefinit a passat a *i* [j] –*u(n) aute* → *iaute*– semble que son mès recomanables es formes originàries: *un aute*, *ua auta*...» (Comission 1982: 14).

Que n'i a d'aites que non son cap causides especificas d'Aran, mès seleccions que son ué normatives en tota era lengua occitana (per exemple, era representacion *conjoncion*, confirmada pes *preconizacions* deth CLO de 1997). Que i a encara d'aites representacions grafiques coma *acrò* que sigueren ja suspasades abans deth trabalh de Sarpoulet de 1985.¹³ De hèt, donques, des cinc qüestions de Sarpoulet non n'i a que tres qu'er aranés s'aluenhe vertadèraments deth sistèma grafic deth rèste dera lengua occitana. Era prumèra e era segona qüestion, ath delà, que son ua conseqüència d'un solet fenomèn fonetic, era barradura de A enes seqüències pòsttoniques finaues latines -AS, -AT e -ANT. Que n'auíem cinc e que'n demoren sonque dues.

Mès eth catalòg de hèts lingüistics qu'er aranés escrit actuau se destaque graficaments der occitan generau, qu'eth gascon d'Aran poirie convergir damb era escritura deth rèste dera lengua o que tot simplaments a representacions grafiques milhorables, va ath delà d'aqueri dus fenomèns lingüistics que podem salvar der inventari de Sarpoulet.¹⁴ Aqeres representacions particulars araneses que'n parlam non son cap tostemp ua conseqüència dirècta des *Nòrmes*, ne tanpòc des *Nòrmes*, independentaments qu'aqueri documents en parlen d'ua manèra explicita o pas. De còps que cau parlar de causides pòc englobantes que provien dera adaptacion dera norma d'Alibèrt ath dialècte gascon dera lengua occitana (amiada mès que mès a tèrme per Bec e per Alibèrt madeish; Bec e Alibèrt 1952). D'aiti viatges que cau d'ider que son ua conseqüència des abituds mès o mens expandides en gascon (a partir de zònes culturauments actives coma Biarn), que bèth còp an hèt tanben fortuna ena Val d'Aran. E que i a encara quauqui casi qu'er aranés a'aluenhe deth rèste dera lengua occitana perque i a mots que non èren enes *Nòrmes* (ne tanpòc enes *Normes*, donc) qu'an arribat a socializar-se damb ua fisionomia grafica concreta diferenta d'aquera qu'ei majoritària o d'aquera que serie arcomanabla (per exemple, gràcies a bèra publicacion en aranés o a bèra indicacion escolara). Ara seguida que parlam donques de quauqui casi que poiriem parlar d'escríuer d'ua auta manèra bères formes o bères solucions fonetiques araneses –e quauque còp tanben deth gascon generau– d'acòrd damb uns critèris

¹³ En *Libre de lectura* de 1984 editat pera Generalitat de Catalonha, qu'auie ua introduccion dera Directora Generau de Política Lingüistica (coma es *Nòrmes*), s'emplegue ja *aquerò* en lòc de *acrò*.

¹⁴ E tanben, de hèt, deth petit catalòg auançat en Carrera (2007a: 38). Totun, aqui que n'i a bèth un que non ei cap en Sarpoulet.

objectius de codificacion lingüística.¹⁵ Aquerò non vò cap díder que pensem qu'aqueres reformes cau que siguen introdusides immediataments, ne tanpòc que les calgue aplicar totes ath madeish temps. De hèt, que n'i a que cau dobtar que siguen de besonh maugrat que i age bèth lingüista que pense qu'era sua implementacion ei indispensabla.

a) Es resultats locaux des seqüències finaus latines -AS, -AT e -ANT que son -[es], -[e] e -[en], qu'er aranés actuau escriu *-es*, *-e* e *-en* maugrat qu'en occitan generau i age *-as*, *-a*, *-an*. Es *Nòrmes* que hèn ua concession ara fonetica locau aranesa, perque eth gascon d'Aran e de bères zònes vesies barre era vocau pòsttonica d'aqueres seqüències latines,¹⁶ deth temps qu'era major part dera lengua occitana realize *-as*, *-a* e *-an* damb un son vocalic velar. Maugrat qu'eth CLO admet «eventualament» era representacion *-es* en plurau des formes qu'an *-a* en singulars (Sumien 2007: 146), qu'ei evident que *-as*, *-a* a *-an* son es soletes seqüències grafiques que pòden èster considerades coma englobantes (Sumien 2006: 435).

b) -B- e -V- intervocaliques latines que son vengudes [w] en ua partida importanta dera Val d'Aran, mès [β] ena zòna mès orientau.¹⁷ Es *Nòrmes* e es *Normes* (Comission 1982: 15; Comission 1999: 9) que propòsen d'escriuer *u* a on i age [w] (*auer*), e admeten que «se pòt escriuer *v*» enes endrets qu'agen [β] (*aver*). Aquera prescripcion non ei cap avienta damb er emplec englobant de *v* de delà dera frontèra politica (a on servís entà representar [β] e tanben [w]), ne tanpòc damb çò que se ditz en Bec e Alibèrt (1952).¹⁸

¹⁵ D'aqueri critèris que se'n torne a parlar ena seccion següenta, encara que non s'entre enes detalhs.

¹⁶ Era barradura que contunhe delà dera frontèra politica, de cap ara vath de Luishon e de cap ath Comenge garonenc, enquiath vilatge de Sent Biat. Sus aquera qüestion, vid. Sarrieu (1902: 13; 1906: 16), Coromines (1990: 125), Rohlf's (1977: 126), Cremona (1956: 96) o ben es donades der ALG (VI: 2067) e eth capítol consagrat as seqüències -AS, -AT e -ANT de Carrera (2005a: 76-85).

¹⁷ Vid., per exemple, Coromines (1990: 13), Winkelmann (1989: 174-178), Bec (1968: 128-135) o Carrera (2008: 24-25). Eth resultat [β] qu'ei pròpri d'ua tresau part deth territòri aranés. En rèste de Gasconha, [w] qu'aucepe ua partida importanta deth domeni, mès [β] qu'ei era solucion de Biarn e de bères zònes vesies (ALG, VI: 2101).

¹⁸ Vid. tanben Romieu e Bianchi (2005: 97) o Birabent e Salles-Loustau (1989: 24). Er emplec englobant de *v* qu'ei ua solucion diasistemática pangascona e panoccitana maugrat que Jacme Taupiac, que prenguec part ena comission des *Nòrmes*, s'estime mès d'emplegar *u* se i a [w] intervocalic (vid. per exemple

c) Er emplec de *iu* entà representar es seqüéncias [iw] e [jew] (Comission 1982: 14; Comission 1999: 8), maugrat qu'ei normatiu en tot eth dialècte gascon (Bec e Alibèrt 1952), non ei cap coherent damb es abituds deth rèste dera lengua occitana ne tanpòc damb era origina dobla d'aqueres seqüéncias, que pòden èster un resultat der encontre de [i] e de [w] o ben dera diftongason de Ë deuant de [w].¹⁹ Sus aqueth punt es *Nòrmes* no se destaquen deth rèste deth gascon, perque ei eth gascon que se destaque deth rèste der occitan (quauquarren de plan «surprenant»; Sumien 2006: 436). Que serie aumens arrecomanable de poder escriuer *viu* mès *Dieu* (en plaça de *Diu*), maugrat qu'en aranés se pronóncie soent damb era madeisha seqüéncia aqueri dus mots.

d) Es *Nòrmes* que diden que «Er antic diftong *òu* [...] a passat a *ò*» (Comission 1982: 14; i també Comission 1999: 8), e donc que cau escriuer «*auriò, bò, vò* per *auriòu, bòu, vòu*». Era desaparicion de -[w] finau quan ei precedit per un son vocalic velar qu'ei quauquarren de pròpri dera Val d'Aran (Coromines 1990: 23; Carrera 2007a: 51-52), mès tanben d'ua partida importanta de Gasconha (ALG, VI: 2120). Qu'ei evident que *-òu* pòt englobar -[ɔ] e -[ɔw] (cau que *esquiròu* pogue èster liejut coma [eski'rɔw] o coma [eski'rɔ]), que *cuu* pot èster ['ky] e ['kyw], e qu'en cas que i age agut ua vocalizacion de -L', era preséncia de *-u* evite qu'eth gascon se destaque formauments deth languadocian (que ditz *esquiròl* e *cul* o *cuol*), mès tanben de d'auti dialèctes que vocalizen -L' e que non pèrden er element semivocalic finau.

e) Maugrat qu'es normes ortografiques araneses non en parlen, en aranés escrit des darrèrs vint-e-cinc ans que se son socializadas representacions coma *paom* o *podom* en plaça de *paon* e *podon*.²⁰ Era preséncia de -[m] en aqueres formes en aranés orau qu'ei eth resultat dera labializacion der ancian son velar ath costat d'un son vocalic labializat. Contràriaments a *-m*, era representacion *-n* que pòt èster englobanta. Era labializacion qu'ei mès que mès pròpria d'Aran e de bères zònes vesies.²¹

Taupiac 1984: 36-38 o Taupiac 2004: 129; e ua petita critica sus es parelhs minimaus de Taupiac en Carrera 2007b: 480).

¹⁹ Sus aquera qüestion, vid. tot çò que se ditz en Carrera (2008: 21-24).

²⁰ Vid. per exemple Vergés (1998: 281, 291) o Comission (1984: 20, 83).

²¹ Sus aquera qüestion, vid. Bec (1968: 54), Sarrieu (1902: 396-397), Rohlf's (1977: 158) o Coromines (1990: 38).

f) En sòn excellent trabalh Sumien (2006: 348, 437) que propòse, contràriaments as abituds grafiques actuaus, qu'eth gascon escrigue *prene* (e *aprene*, *comprene*...) en plaça de *préner* (e *apréner*, *compréner*...), coma eth lengadocian e era major part des auti dialèctes occitans. Era mesura qu'aurie er auantatge que *prene* s'escrierie alavetz coma *noveme* o *quate*, e qu'unificarie graficaments tota era lengua occitana en çò que tòque ara representacion formau de quauqui infinitius dera tresau conjugason. Totun, que cau díder que d'un punt de vista grafic *préner* ei fòrça mès regular que non pas *prene*, e qu'ath delà ei avient damb era seqüéncia finau des auti infinitius. En plaça d'escriuer *prene* en gascon, dilhèu que serie melhor –s'aquerò sigesse operacionau– de botar *-r* delà de Garona...

g) Es *Nòrmes* qu'escriuien «*quauqu'arrés*» e «*quauqu'arren*» (Comission 1982: 22), mès era version definitiva que s'estimèc mès d'escriuer «*quauquarrés*» e «*quauquarren*» (Comission 1999: 10), e que hec plan. Sumien (2006: 291) que propòse *quauqua arren* (e, donc, *quauqua arrés*) perque «l'ortographe *quauqua arren* est plus panoccitane que *quauquarren*». Que se poirie ajustar que *quauqua arren* ei avient damb *quauque* e era sua version pronominau (*quauqu'un*, en plurau *quauqu'uns* e *quauqu'ues* mès tanben *quauqui uns* e *quauques ues*), mès era proposicion de Sumien met tanben problèmes. Es representacions *quauqua arren* e *quauqua arrés* que s'opòsen ara unitat d'aqueres formes, plan solida (*quauquarrés* e *quauquarren* no son cap percebuts coma ua soma de dus elements, e non jòguen pas aqueth ròtle d'un punt de vista sintactic), e tanben as representacions mès socializadas en gascon.²²

i) Que i aurie encara mès reformes possibles qu'evitarien bèri localismes grafics o que permeterien d'apropar formauments quauques formes lexicaus araneses des sòn sinonims deth rèste deth domeni lingüistic o deth rèste de Gasconha. Era representacion *pòur*, per exemple (Comission 1999: 7), que sage de reproduir graficaments era realizacion orau ['pɔw] viua ath sud (e ath nòrd!) dera frontèra estatau, ei generau en Aran, mès era representacion normativa e generau en occitan non pòt èster sonque *paur* (Alibèrt 1997: 533; Sumien 2007: 49), maugrat que *páur* age partidaris coma Jacme

²² Vid. Romieu e Bianchi (2005: 223-224) o Guilhemjoan (2005, II: 292). *Quauqu'arren* e *quauqu'arrés*, que non son cap contra era unitat d'aqueres formes, en Birabent e Salles-Loustau (1989: 52).

Taupiac (1977: 209; 2004: 113-129).²³ Encara que suspasse eth domeni grafic, que poiriam parlar tanben de restituir *i* en mots qu'er aranés e d'aves varietats deth gascon pirenenc orientau an perdut er element semivocalic palatau d'un ancian diftong o d'un triftong (*dreit* per *dret*, *cueit* per *cuét*, *hèit* per *hèt...*),²⁴ o se poirie evitar d'escriuer *-d-* en aqueres paraules qu'er aranés e eth comengés an un son aproximant dentau en plaça d'un [z] intervocalic (*audèth*, *arradim*, *podom* o *podon*).²⁵ En tot cas, non i a cap de dopte qu'es representacions *dreit*, *cueit*, *hèit* o *ausèth*, *arrasim* e *poson*, son es soletes que pòden aspirar a èster formes pròpies der estandard regionau gascon. Eth catalòg de modificacions grafiques que contunharie: *dinnar* per *dinar*, er article *eths* per *es* (qu'implicarie er emplec d'un femenin *eres* o *eras* mès regular e abituau enes Pirenèus gascons), *mòth* per *mòg* (maugrat *mòja*, *mògi*, *mòges*), *diluns* en plaça dera forma dissimilada *deluns* (e, per exemple, es condicionaus dera tresau conjugason en *-eria*, e pas en *-aria*), era supression deth trèma en *ui* coma propòse eth CLO... Que'n calerie parlar en detalh.

3. Entara codificacion gramaticau e lexicau

En tot demorar que bères ues des publicacions recentes agen conseqüències (coma Carrera 2007a, mès que mès), era qualitat actuau der aranés der aranés escrit e formau que tradusís perfèctaments que viem d'un quart de sègle d'anarquia gramaticau e lexicau, a on a mancat obratges de referéncia damb ues causides morfosintaxiques e lexicaus minimaus arrasonades, basades sus uns critèris objectius de codificacion lingüistica coma es que son exposats per Teulat (1976), que dempús sigueren arrehèts per Lamuela (1995) e recuperats per trabalhs coma eth de Castellanos (2001: 89-95).²⁶ Qu'ei vertat qu'en Aran i a agut bèri ensais de suspassar eth domeni dera codificacion estrictaments grafica, mès que mès en encastre escolar.²⁷ Non ei cap exagerat de d'ider

²³ Sus es arguments de Taupiac sus entà defèner *páur*, vid. Carrera (2007b: 480).

²⁴ Sus aquera qüestion, vid. mès que mès Bec (1968: 105-113).

²⁵ Sus aqueth hèt fonetic, vid. Bec (1968: 146-156) e Séguy (1953b).

²⁶ O coma es de Taupiac (2004: 31-66), que non son cap luenh des que viem de nomenar.

²⁷ En domeni lexicau, soslinhem eth trabalh de Vergés (1998), pro meritòri encara que sigue ben luenh dera perfeccion (ua recession pro interessanta, maugrat es fantasies abituaus deth sòn autor, en Lafita 1999). Que cau nomenar tanben es trabalhs de Comission (1984) —«premier instrument d'apprentissage

qu'es usatgèrs der aranés son ué en ua situacion de desorientacion normativa. D'un costat perque manque ua autoritat prestigiosa e arreconeguda per toti que fixe d'ua manèra efectiva era norma lingüística en encastre aranés, e d'un aute perque s'ei difonuda –peth mejan de bères publicacions, tanplan oficiaus– ua sòrta de paraestandard locau dubitatiu e inestable sus era basa de quauques solucions centraus, que viòle plan soent quin critèri objectiu de codificacion que sigue.

Ué que i a un pialèr de solucions araneses que circulen pes tèxtes damb pretensions formaus o estandards –e tanben pera limitada aufèrta d'aranés orau des mejans de comunicacion qu'emeten en Aran– que non frènen era interferéncia meridionau, que non son eth resultat d'ua elaboracion divergenta arrasonabla per arrepòrt ara lengua dominanta,²⁸ e que tanpòc non impliquen causides que coïncidisquen damb es estandards regionau e occitan, o aumens damb es formes e es estructures que delà dera frontèra politica pòden èster mès abituaus, e donc potenciauments estandards. Ben ath contrari, que s'arribe a deishar de costat solucions que son pròpies de bèri vilatges aranesi que son viues delà dera doana e que pòden èster quitaments majoritàries en gascon e de còps en rèste deth domeni lingüistic occitan, e percebudes coma de l'aranais a l'école» (Viaut 1985: 145)– e tanben de Barès (2003), maugrat es sues caréncies (era susestimacion de bèri localismes, er iberisme, eth deficient catalòg des vèrbes aranesi...). Que i a bèth apòrt interessant en domeni lexicau, maugrat que sigue petit, coma eth de Salgueiro e Vergés (1999), mès per contra es quadèrns editats pera seccion lingüística der Institut d'Estudis Aranesi (2003, 2005a, 2005b) contien malerosaments incorreccions e inexactituds morfosintaxiques importantes, qu'ath nòste vejaire son provocades pera manca d'ua arrecèrca precedentia pro solida. Aquerò non vò cap d'èder que non calgue valorizar er esfòrç e eth temps consagrat ad aqueri trabalhs, ne tanpòc que non s'age produsit materiaus pedagogics de qualitat superiora maugrat que bères ues des sues causides lingüistiques siguen milhorables.

²⁸ Es exemples que son interminables: er emplec incorrècte des grads des demostratius; er abús de *molt*; es estructures de relatiu damb ua preposicion, er article definit e *que* (vid. Carrera 2005b); o era còpia de quin recors sintactic espanhòu que sigue (coma er emplec de *donques* coma conjoncion causau). Quitaments en Barès (2003: 86-88) que s'accèpte coma quauquarren de normau qu'en aranés non i age sonque un vèrbe auxiliar. Que i cau ajustar era tolerància de cap as barbarismes generaus en aranés (*vasso, límpio, lhòco, germà, veu, creu...*) e de cap as formes ispaniques qu'an arremplaçat formes septentrionaus tradicionaus (*bòli, libreta o carpeta* en lòc de *estilò, caièr, dossièr*; encara que calerie emplegar *estilo* e *quadèrn* abans que non pas *estilò* e *caièr*) o era manca d'ua elaboracion minimau que permite qu'er aranés pogue aumens emplegar es neologismes vius delà dera frontèra estatau (com *escran* per *pantalha*, per exemple; encara que sigue originàriaments un francisme). Per exemple.

estandard per parlants (cultivats) d'occitan der Estat francés.²⁹ Es tèxtes aranesi actuaus que son plei d'exemples de formes e d'estructures que non son pas diasistemiques ne autocentrades, mès insulares o dependentes. Ajustem-i que n'i a bères ues que son contràries ara istòria lingüistica aranesa, antifoncionaus, morfològicaments irregulares o gescudes d'ues cèrtes visions aprioristes des relacions qu'er occitan calerie qu'aguesse damb es lengües romaniques vesies.³⁰

Qu'ei evident que de còps –mès que mès se parlam d'interferéncia– es deficiéncias der aranés escrit e tanben des registres estandard e formau –fòrça precaris–

²⁹ D'un costat non se ten compte de cèrtes formes periferiques, e ena major part des libes d'aprendissatge der aranés non se hè cap d'arrepòrt a un bèth arramat de hèts baish-aranesi o naut-aranesi. D'un aute costat, se hè concessions grafiques a hèts fonetics qu'en encastre aranés son locaux: *r-* per *arr-* (*redon* o *ròca* per *arredon* o *arròca*; quitaments enes *Normes* que i a «rason», e ath costat de «arren»! Comission 1999: 12), *pòga* e *pòga pòc* per *pòca* e *pòc a pòc*, *cariòt* e *escariar* per *carriòt* e *escariar* (Vergés 1998: 183 ditz que *carriòt* no ei pas aranés; mès vid. Carrera 2008: 46-49). En domeni dera morfologia verbau, que se son difonudes d'ua manèra extraordinària es formes damb ua prepalatau des imperfèctes de quauquí vèrbes dera tresau conjugason (*trèja*, *sèja*, *quèja*, en plaça de *treiguia*, *seiguia*, *queiguia*, mès expandides) o es formes analogiques deth preterit deth vèrbe *auer* (*auéc*, *auessa*, *auüt*, en lloc de *aguec*, *aguessa*, *agut*). Maugrat era sua difusion, aqueres formes qu'an ua preséncia territoriau limitada.

³⁰ Era distanciacion maximau qu'ei un des problèmas principaus der aranés actuaus, perque ei ben abituau que se pense qu'es formes mès aluenhades deth catalan son mès autentiques qu'es autes. Aquera tendéncia ara ipercorreccion –que subordine indirèctaments er aranés ath catalan, e que pòt arribar d'aluenhar-lo des solucions generaus dera lengua occitana– qu'a episòdis inquietants: era preséncia massiva deth francisme *dejà* (per *ja*, generau en aranés orau), era proliferacion dera forma *abantes* (que non i a arrés qu'emplegue espontanèaments que non l'age apreguda ena escòla, e que Condò empleguèc ena debuta en bèth tèxte en catalan; vid. Carrera 2008: 110), es formes artificiaus *pròplèu* –ua plaga– e *prebotjar* (per *que ven* e per *promòir*, o en tot cas sinonims coma *favorizar* o *afavorir*, *sostier*, *possar*...), er emplec des francismes *autant*, *esvitar* o *boèta* entà evitar *tant*, *evitar* o *capsa/bóstia* (o *boita*; vid. Vergés 1998: 172) o era deformacion semantica dera forma *auviatge auviatge*, «"casa i borda, tot plegat", "hisenda"» (Coromines 1990: 303), qu'arremplace quasi sistematicaments eth mot *patrimòni* (tanplan en títol d'ua publicacion culturau oficiau!) atau coma *termièra* aucepe lèu tostemp era plaça dera *frontèra*. De còps que semble que, quan s'a recors a solucions pròpies deth rèste dera lengua occitana, se vò tot simplaments gaudir deth plaser der exotisme estetic, e qu'er aranés s'aluenhe encara un còp deth catalan: *-pausar* (*supausar*, *impausar*, *dispausar*...) maugrat qu'er aranés e d'auti parlars gascons diden espontanèaments *-posar* (e *pòc* e pas *pauc*), flexion en formes epicènes (*normala* per *normau*), incorporacion de *-rs-* en formes com *trauèrs* (per exemple, en el subtítol de Montoya 1999) mès pas en *bossa* o *os*... S'aqueri cambiaments siguessen aumens regulars e sistematic....

non son cap arren mès que quauquarren de parallèl ara degradacion der emplec dera lengua, qu'ei arremplaçada de mès en mès per espanhòu. Mès tota aquera situacion que viem de descriuer non ei solaments un resultat dera inèrcia sociala. Ath nòste vejaire, qu'ei urgent qu'en Aran i age ua politica lingüistica de promocion dera lengua occitana que prengue mesures fèrmes –e mès efectives qu'es que son estades prengudes enquia ara– dempús qu'assumisque sense complèxes qu'er occitan pòt auer en Aran totes es foncions socials qu'an ué eth catalan e –sustot– er espanhòu. Aquerò que calerie qu'impliquèsse era fin der amatorisme e era preparacion lingüistica des que trabalhen quotidianaments damb era lengua en Aran, mès tanben –segons er esquèma classic d'un procès de normalizacion lingüistica– era possada oficiau d'ua normativizacion coerenta e arreintegracionista, que fixe era norma lingüistica enes domenis que non ei encara fixada, e que la hèsque a aplicar coma cau.³¹

BIBLIOGRAFIA

- ADEMÀ, Casimiro (1966). *Estudio sobre el dialecto aranés*. Barcelona: Occitania.
- ALIBERT, Louis (1997). *Dictionnaire occitan-français selon les parlers languedociens*. Puèglaurenç: Institut d'Estudis Occitans. [1a. ed., 1966]
- BARÈS, Verònica *et alii* (2003). *Es vèrbs conjugadi. Morfologia verbau aranesa*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- BEC, Pierre (1968). *Les interférences linguistiques entre gascon et languedocien dans les parlers du Comminges et du Couserans*. París: Presses Universitaires de France.
- BEC, Pierre; ALIBERT, Louis (1952). *L'application de la réforme linguistique occitane au gascon*. Tolosa: Institut d'Estudis Occitans.
- BIRABENT, Jean-Pierre; SALLES-LOUSTAU, Jean (1989). *Memento grammatical du gascon*. Pau: Escòla Gaston Febus, Nosauts de Bigòrra, Cercle Occitan de Tarba.
- BONADA, Lluís (1982). «Redactades les normes ortogràfiques de l'aranès». *Avui*, 18-XI-1982, p. 33.

³¹ Aquerò non ei cap superflú. Cau tier compde, per exemple, que dempús qu'es *Normes* diguessen qu'eth trèma non serie emplegat sonque «darrèr de vocau» (Comission 1999: 8), en 2003 s'aprovèc oficiauments qu'en Arties i auie un nòm de lòc que calerie escriuer *Priüedo* (Conselh 2003: 15).

- CAMPÀ, María del Carmen *et alii* (1983). *Ûn libret dera Val d'Aran*. Barcelona: Vinyes.
- CAMPÀ, Pepita; MEDINA, Rosa (1983). *Ruseta. Ûn cunde dera Val d'Aran*. Barcelona: Vinyes.
- CARRERA, Aitor (2005a). *Elements de variació diatòpica en el gascó de l'alta conca de la Garona. Afers de vocalisme en l'occità de la Vall d'Aran*. Lhèida: Departament de Filologia Catalana i Comunicació de la Universitat de Lleida. [Tèsi inedita]
- (2005b). «La funció local en les formes de relatiu de la producció escrita en aranès». *Estudis Romànics XXVII*, p. 133-146.
- (2006). «Jusèp Condò e er aranès». En: CONDÒ, Jusèp. *Era isla des diamants*. Vielha: Conselh Generau d'Aran, p. 9-25.
- (2007a). *Gramatica aranesa*. Lhèida: Pagès Editors.
- (2007b). «Jacme Taupiac: *L'occitan escrich*». *Estudis Romànics XXIX*, p. 475-483.
- (2008). *Entre dues frontèras. Estudis de lingüística occitana*. Lhèida: Pagès Editors.
- CASTELLANOS, Carles (2001). *Llengua, dialectes i estandardització*. Barcelona: Octaedro.
- COMMISSION entar estudi dera normatiua ortogràfica [sic] aranesa (1982). *Nòrmes ortogràfiques [sic] der aranès. Tèxt provisional [sic]*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- COMMISSION de màstres (1984). *Libre de lectura*. Lhèida: Generalitat de Catalunya.
- COMMISSION de còdi lingüistic (1999). *Normes ortografiques der aranès*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- CONDÒ, Jusèp [Condó, Jousèp] (1981). *Era isla des diamants*. Sent Guironç: Escola deras Pirenéas.
- (2006). *Era isla des diamants*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- CONSELH Generau d'Aran (2003). *Nomenclator dera Val d'Aran*. Vielha.
- COROMINES, Joan (1976). *Entre dos llenguatges*. II. Barcelona: Curial.
- (1990). *El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*. Barcelona: Curial.
- GUILHEMJOAN, Patric [dir.] (2005). *Dictionnaire français-occitan (gascon)*. II: L-Z. Ortès: Per Noste.
- INSTITUT d'Estudis Aranesi (2003). *Era formacion deth femenin*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- (2005a). *Eth vèrb èster*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.

- (2005b). *Pronòms relatius*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- LAFITA, Jann [sic] (1999). «Lo *Petit dictionari aranés*». *Ligam-Digam* 13, p. 33-47.
- LAMUELA, Xavier (1987). *Català, occità, friülà: llengües subordinades i planificació lingüística*. Barcelona: Quaderns Crema.
- (1995). «Criteris de codificació i compleció lingüístiques». *Els Marges* 53, p. 15-30.
- MONTOYA, Jèp de (1999). *Vademecum aranense. Era Val d'Aran a trauèrs dera sua lengua (sègles XII-XX)*. Lhèida: Conselh Generau d'Aran: Institut d'Estudis Ilerdencs: Generalitat de Catalunya.
- PARROQUIA de Viella [sic] (1972). *Amás líric de'ra Val d'Arán* [sic]. Vielha: Parroquia de Viella: Ajuntaments de'ra Val d'Arán [sic].
- PONSOLLE, Julo; PONSOLLE, Yvonne (1981). «Introduction». En: CONDÓ, Jousèp. *Era isla des diamants*. Sent Guironç: Escolò dera Pirenéus, p. 7-34.
- REDACCIUN (1980). «Edituriu». *Terra Aranesa* 9, p. 3-4.
- ROHLFS, Gerhard (1977). *Le gascon. Etudes de philologie pyrénéenne*. Tubinga; Pau: Max Niemeyer: Marrimpouey Jeune. [1a. ed., 1935]
- ROMIEU, Maurice; BIANCHI, André (2005). *Gramatica de l'occitan gascon contemporanèu*. Bordèu: Presses Universitaires de Bordeaux.
- SALGUEIRO, Rosa M.; VERGÈS, Frederic (1999). *Vocabulari basic*. Vielha: Conselh Generau d'Aran, Centre de Recorsi Pedagogics dera Val d'Aran.
- SANDARAN, Josep (1913). *La Vall d'Arán* [sic] *i els catalans*. Barcelona: Tallers d'Arts Gràfiques Henrich i Comp.
- SARPOULET, Jean-Marie (1985). «Quatre graphies pour une langue». *Garona* 1, p. 153-163.
- SARRIEU, Bernard (1902). «Le parler de Bagnères-de-Luchon et de sa vallée». *Revue des Langues Romanes* XLV, p. 385-446.
- (1906). «Le parler de Bagnères-de-Luchon et de sa vallée». *Revue des Langues Romanes* IL, p. 5-48, 465-494.
- SÉGUY, Jean (1953). «Essai sur l'état des palatales et de -d- romans en occitan du XIIème siècle». *Pallas* I, p. 170-220.
- [dir.] (1954-1973). *Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne*. Paris: CNRS.
- SIMÓ, Vicent (1999). *Eth marc juridic der aranés: lengua pròpia* [sic] *e oficiau d'Aran*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.

- SUMIEN, Domergue (2006). *La standardisation pluricentrique de l'occitan. Nouvel enjeu sociolinguistique, développement du lexique et de la morphologie*. Turnhout: Brepols.
- [ed.] (2007). «Preconizacions del Conselh de la Lengua Occitana». *Lingüistica Occitana* 6, 157 p. [<http://www.revistadoc.org>]
- TAUPIAC, Jacme (1977). *Pichon diccionari francés-occitan*. Magalàs: Institut d'Estudis Occitans.
- (1984). *Normalisacion grafica e normalisacion lingüistica*. Magalàs: Institut d'Estudis Occitans.
- (2004). *L'occitan escrich*. Montalban: Institut d'Estudis Occitans.
- TEULAT, Rogièr (1976). «Critèris de causida de las fòrmas referencialas generalas». *Quasèrns de Lingüistica Occitana* 4, p. 3-9.
- VERGÈS, Frederic (1998). *Petit diccionari castelhan-aranés (occitan)-catalan-francés. Aranés (occitan)-castelhan-catalan-francés*. Vielha: Conselh Generau d'Aran. [1a. ed., 1991]
- VIAUT, Alain (1985). «La reconnaissance légale de l'aranais». *Garona* 1, p. 135-151.
- (1986). «Quelle langue pour les Aranais?». *Lengas* 19, p. 7-33.
- (1987). *L'occitan gascon en Catalogne Espagnole: le Val d'Aran. Du vernaculaire au formel*. Bordèu: Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine.
- WINKELMANN, Otto (1989): *Untersuchungen zur Sprachvariation des Gaskognischen im Val d'Aran*. Tubinga: Max Niemeyer.

© **Linguistica Occitana** (decembre de 2010) [www.revistadoc.org]

© Aitor Carrera – 2010